



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No7



ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 764 sahifa.
E'lon qilishga 2025-yil 1-iyulda ruxsat etildi.*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

- Salimov Okil Umrzokovich**, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.



MUNDARIJA

Suv tarkibining wireless waterlight qurilmasi ishlashiga ta'siri va iqtisodiy samaradorligini matematik model asosida tahlil qilish.....	14
Kungiratbay Sharipov, Ma'ruf Nurmanov	
O'zbekistonda aholi ish bilan bandligini oshirishda davlatning roli	20
Juraqulov Baxrimurod Ilxomovich	
BIM texnologiyasi: zamonaviy qurilish sohasida samaradorlik va shaffoflik omili	26
Usmonov F.B., Rajabova A.Sh.	
Nodavlat oliy ta'lim muassasalarida marketing faoliyati samaradorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish	31
Yuldashov Isomiddin Sidiqov	
Korxonada iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda diversifikatsiya strategiyasining roli.....	35
Alimatova Shoxsanam Abdumalik qizi	
Модели совместного развития человеческого капитала и искусственного интеллекта в цифровую эпоху	40
Явкачев Шохзод Зайниддин углы	
Navigating sustainable development: management challenges and solutions in the oil and gas sector	49
Kudratkhodjaeva Ziyoda Kamol kizi	
Banklarda moliyaviy barqarorlikning nazariy asoslari.....	56
Djalilov G'ayrat Qaxramanovich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda turizm industriyasidan foydalanishda xorijiy mamlakatlar tajribalari	66
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich	
O'zbekistonda barqaror davlat qarzi siyosatini shakllantirishning ustuvor yo'nalishlari	71
Sayfutdinov Xasanboy Dilshodovich	
Международный опыт сельскохозяйственного налогообложения и возможности его применения в узбекистане.....	76
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	
Economic analysis and development strategy of the composites market in the regions of Uzbekistan	81
S.S.Sidiqov, A.A.G'ulomov, B.R.Tillayeva	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mustaqillikning kutilayotgan istiqbollari va hozirgi natijalari.....	88
Muxamedov Ravshan Zafarovich	
Elektron tijoratni soliqqa tortish mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....	93
Homidov Baxtiyor Rahimberdievich	
Investitsion jozibadorlik konsepsiyasi va uning strategik ahamiyati.....	99
Otaboyev Axmed Maxsudbek o'g'li	
Beomeditsina signallarini xaar veyvletlari va bo'lak veyvletlari yordamida raqamli ishlash	105
Uraqov Shokir Ulashovich	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishning ahamiyati, tartibi va takomillashtirish yo'llari.....	112
Istamova Sojida Kaxarovna	
The role of all kinds of transports (road, rail, air, and water) in the modern enhancement of tourism logistics in Uzbekistan	117
Egamberdiyeva Yulduz, Turdiyeva Maftuna	
Sanoat korxonalarida kapitalarini samaradorligini oshirishning baholashning zamonaviy usullarining xususiyatlarida nazariy va amaliy farovonlik sari	126
Muradov Botir Xayat	
Инструменты планирования урбанизации: методика анализа планового распределения средств в программе «обод махалля» на основе балльной оценки	136
Салимова Юлдуз Исаковна	
Socio-economic aspects and contemporary theories of higher education finance	141
Karlibaeva Gulshat	



Transformatsiya jarayonida innovatsion bank xizmatlarini rivojlantirish yo'llari.....	147
Absamatov Anvar Ergashovich	
Перспективы цифрового развития сектора материального производства.....	153
С. И. Протасеня, Г. Ж. Аллаева	
«Sustainable logistics practices. Minimizing carbon emissions in global supply chains»	161
Suleymonova Ezoza, Alimova Bonu	
Analyzing the need for Tourism logistics development in Uzbekistan	169
Nigmatova Malika	
Management strategies for sustainable tourism development in emerging destinations (a case study of Samarkand, Issyk-kul, and Khiva).....	177
Sabina Uroкова	
Qashqadaryo viloyatida turizm sohasini strategik rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy asoslari va ularning qo'llanilishi.....	184
Daminova Barno Esanovna	
Опыт турции в управлении миграционными кризисами	189
Бегматов Хусанбек	
Bulutli texnologiyalar orqali korxonalar buxgalteriya tizimini raqamlashtirish va samaradorlikka erishish.....	193
Soibov Nozimbek Faxriddin o'g'li	
Barqaror rivojlanish doirasida jismoniy shaxslarni kreditlash tizimini isloh qilishning institutsional asoslari.....	197
Xalekeyeva Zoya Pirniyazovna, Akmal Abdurahmonov Nurmamatovich	
Moliyaviy outsorsing xizmatlari bozori rivojlanishini takomillashtirishning swot tahliliga asoslangan innovatsion mexanizmlari	202
San'atbek Komilovich Salayev, Umidbek Komiljanovich Babajanov	
Transformatsiya jarayonlari sharoitida iqtisodiyot tizimi faoliyati va prognozlashning nazariy asoslari	214
Alimov Fazliddin Xalimovich	
Пути совершенствования подхода к финансированию проектов, реализуемых на принципах промышленной кооперации.....	220
Котов В.А., Шадиева Д.Х.	
Yuksalish salohiyatini yuksaltirishda boshqaruv xodimlari qobiliyatidan foydalanish masalalar	225
Ayubxon Qutbiddinov Bosit o'g'li	
Bank xizmatlari ommabopligini oshirish yo'llari.....	228
Kasimova Muxlisa Anvar qizi	
Chemical industry in Uzbekistan: challenges and development	235
Kudaynazarova Dilnaz Koshkarbaevna	
Samarqand viloyatida tabiiy turistik resurslardan samarali foydalanish usullarini takomillashtirish orqali bandligini oshirish imkoniyatlari.....	240
Rabbimov Muhriddin Musoqul o'g'li	
Globalashuv sharoitida ekologik xavflarni kamaytirishda yashil iqtisodiyotning ahamiyati.....	246
Xolbekova Feruzaxon Rasulovna	
Qibray tumanining 2021–2023-yillarda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish holati.....	249
Siddikov Alisher Ismoilovich	
Davlat xaridlari tizimida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish: xalqaro tajribalar tahlili	253
Majidov Nizom Baxramovich	
Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi.....	259
Ermatov Nosir Tohirovich	
Aholi farovonligi darajasiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlarni ekonometrik baholash	265
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Allamurodova Zuxra Alibekovna	
Сектор услуг как стратегический фактор структурной трансформации экономики Узбекистана.....	272
Кадыров Абдурашид Маджидович, Ахмедиева Алия Тохтаровна	
O'zbekistonda valyuta kursini shakllanish holati prognozlari.....	280
Samandarov Zuxriddin Raup o'g'li	



Проблемы бухгалтерского учета в условиях цифровизации экономики.....	288
Абдуллаев Абдурауф	
Raqamli texnologiyalar sharoitida xizmat ko'rsatish korxonalarida iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish strategiyalari.....	299
Kuldoshev Lazizjon Sharifovich	
Davlat boshqaruvi organlarining strategik rejalarini ishlab chiqish bo'yicha xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	303
Dilshod Pulatov, Xamidaxon Akbarova, Dildora Mirzaeva	
Tijorat banklarining moliyaviy xavfsizligi ta'minlash	310
Mamatov Sardor Axmatjonovich, Mavlanov Nuriddin Boyqobilovich, Sattarov Nodirjon Absalomovich	
Ziyorat turizmini rivojlantirishda halol standartlarini qo'llashning nazariy, uslubiy va konseptual asoslari	315
Azizova Saodat Xabibulloyevna	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirish bo'yicha yevropa tajribasi.....	320
Karlibaeva Gulshat	
Iqtisodiy konsentratsiyalarning sog'lom raqobat muhitiga ta'siri	325
Luqmanov Sharifxon A'zam o'g'li	
Logistika axborot tizimlarini texnologik jarayonlarga joriy etish.....	330
Uzaqov Ortik Shaymardanovich	
Принципы перехода к «Зелёной экономике» в Республике Узбекистан.....	336
Хамракулова Сусанна Тотуховна	
Kichik biznesni rivojlantirish iqtisodiy ko'rsatkichlarini prognozlash modellarini qo'llash	340
Ibragimova Gulchexra Toxirovna	
Raqamli ta'lim sharoitida liderlikning yangi qirralari	357
Oqmullaev Ravshan Raximjon o'g'li, Xodjievna Durdona Abdurasulovna	
Методология развития экологического менеджмента в промышленном хозяйстве выбросы в атмосферный воздух на горнодобывающих и металлургических предприятиях.....	361
Muradov Botir Xayat	
Strategik budjetlashtirish tizimining natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirish tizimi bilan bog'liqligi, xalqaro tajriba va O'zbekiston uchun tavsiyalar	370
Xushmurotov Zoyir Bektemirovich	
Cultural branding and the entry of traditional products into the international market.....	374
Zebiniso Ganiyeva	
Farovonlikni baholash bo'yicha ilg'or xorijiy nazariy yondashuvlar	379
Norqobilov Nusratilla Norsaitovich	
O'zbekistonda hududlarini turizm salohiyatini innovatsion yondashuv asosida baholash	384
Umirova Dilnoza Safarovna	
Tourism education for sustainability: curriculum development in universities of Uzbekistan	393
Temirova Durdona, Yorqulov Muhammadmurod	
The contribution of small enterprises and private entrepreneurs to job creation in the labor market.....	399
Juraboev Haliljon	
Iqtisodiy o'sish sharoitida transport infratuzilmasi holati va uni rivojlantirish yo'llari.....	404
Haydarov Jahongir Aktamovich	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishni strategik boshqarishning nazariy asoslari va xorijiy tajribalar	410
Quvondiqov Farrux Ibragimovich	
Tijorat banklarida iqtisodiy samaradorlikni axborot texnologiyalar orqali rivojlantirish istiqbollari.....	418
Dadenova Gulxan Kenesbaevna	
Механизмы совершенствования процедур выявления и анализа недостоверной финансовой отчетности в условиях учетной практики Узбекистана	422
Намозов Жасурбек Кувадович	
Влияние цифровых инструментов управления финансами на эффективность использования финансовых ресурсов	428
Хазираткулов Собиржон	



На пути к промышленному росту: опыт развивающихся стран.....	435
Матлюбов Хуршид Жамшидович	
Yoshlarning moliyaviy mustaqilligiga erishishida aksiyalar bozorining o'рни va imkoniyatlari.....	443
O'raqov Bekzodbek Abdurayxon o'g'li	
Развитие транспортной инфраструктуры и влияние на качество предоставляемых транспортных услуг.....	448
Кайыбеков Парахат Конысбаевич	
Surxondaryo viloyatida 2015-2024 yillar mobaynida oziq-ovqat chakana savdo aylanmasining statistik tahlili.....	454
Toshpulatov Bobur Rasul o'g'li	
Qishloq xo'jaligi sohasi investitsiya loyihalarini xalqaro moliya institutlari orqali moliyalashtirish.....	458
Tolibov Shoxrux Muminovich	
Qishloq xo'jaligi korxonalarida buxgalteriya hisobining xususiyatlari va muammolari.....	463
Mamadiyarov Dilshad Uralovich, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
Institutional innovation and regional governance for balanced interregional cooperation development: the case of Namangan, Uzbekistan.....	468
Sattarov R.A.	
Organizational and economic mechanisms and conceptual directions of tourism development in the region.....	476
Daminova Barno Esanovna	
Moddiy zaxiralarni boshqarish va uning bir tsikli modeli.....	480
Dedajanov Baxtiyor Nabijanovich	
Oliy ta'lim xizmatlari sifatini oshirishda inson kapitalini rivojlantirish va uni samarali boshqarish mexanizmlari.....	485
Salimov Akmal Alimjonovich	
Mintaqani ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning ilg'or xorij tajribalari.....	490
Shadiyev Alisher Xudoynazarovich	
Raqamli iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida yoqilg'i-energetika kompleksi korxonalarini barqaror innovatsion rivojlantirish modellari.....	496
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
O'zbekistonda uzumchilikning oziq-ovqat xavfsizligiga ta'siri: muammolar va rivojlanish istiqbollari.....	502
Tursunov To'liqin Jo'raqulovich	
Tadbirkorlik faoliyatining resurs salohiyati va uni baholashning nazariy yondashuvlari.....	508
Salohiddinov Zuhridin Nuriddinjon o'g'li	
Yoshlar bandligini ta'minlashda mehnat migrasiyasining ahamiyati.....	514
Masharipov Farrux O'tkirovich	
O'zbekistonda ichki turizmni rivojlantirishning asosiy omillari va istiqbollari.....	521
Xasanova Mavjuda Ma'mirjonovna	
Korxonaning brend platformasini ishlab chiqishning o'ziga xos xususiyatlari.....	526
Sa'dulloev Habibullo Ibdullo o'g'li	
Sanoat korxonalarining biznes jarayonlarini raqamli transformatsiya qilishda ERP tizimlarining integratsiyalashuvi va boshqaruv samaradorligiga ta'siri.....	530
Islomjon Nurmukhammadov	
Namangan viloyatida ayollar tadbirkorligini rivojlanishini baholash.....	533
Ismoilova Savinoz Qahramon qizi	
Oliy ta'lim muassalari boshqaruviga ta'sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili.....	540
Karimov Muzaffar Abdumalik o'g'li	
Soliq yig'iluvchanligini oshirishda soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish istiqbollari.....	546
Tojibayev Farrux Baxtiyorovich	
Hisoblash mashinalari taraqqiyoti tarixi va uning raqamli iqtisodiyotda tutgan o'рни.....	552
Rajabov Sirojiddin Mansurovich	
Korxonalar moliyaviy barqarorligiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar va ularning xususiyatlari.....	561
Choriyrov Behruz Ilhom o'g'li, Norqobilov Nusrat Norsaitovich	
Yashil texnologiyalar yordamida O'zbekiston hududlarida energiya tejamkorligi oshirish yo'llari.....	567
Norbekov Baxtiyor Suyunovich, Norqobilov Nusrat Norsaitovich	



Tijorat banklarida kredit majburiyatlarining bajarilishini monitoring qilish va uni takomillashtirish yo'llari.....	572
To'xtayeva Go'zal Ilhom qizi, Norqobilov Nusrat Norsaitovich	
Интеграция проектного менеджмента и обеспечения качества в цепочках поставок: кейс Узгидромета.....	577
Назарова Ирода Ибрагим кизи	
Kichik biznes subyektlarini raqamlashtirish orqali raqobatbardoshligini oshirish.....	583
Ermatov Akmaljon Adxamovich, Raximov Alisher Numanovich	
Концепция и методология экологического аудита в Узбекистане	587
Абидова Дилфуза Игамбердиевна	
Повышающаяся значимость коренного изменения деятельности традиционных СМИ в реалиях освещения процесса построения нового Узбекистана.....	593
Салим Дониёров	
O'zbekiston Respublikasida norasmiy sektor va aholini norasmiy mehnat bilan bandligining tarkibiy tuzulishi	598
Qoraboev Nuriddin Pardaboy o'g'li	
Shahar va qishloqlarda inson resurslari holatining analitikasi (tahlili)ning nazariy masalalari.....	607
Pardayev Mamayunus Qarshibayevich, Feruz Nematullayevich Abilov	
Strategic alliance networks as competitive advantage: evidence from mit-tum partnership model at new Uzbekistan university	613
Mamajonova Mukhlisakhon Muzaffar kizi	
Energetika tarmog'ida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini (MHXS) joriy etishning nazariy asoslari.....	618
Uralov Temur Boxodir o'g'li	
O'zbekiston bank amaliyotiga ai va simulyatsiya modellarini joriy etish orqali muammoli kreditlarni qaytarish jarayonlarini optimallashtirish.....	618
Xodjayev Husniddin Mukammilovich	
O'zbekistonda hududlarning soliq salohiyatini aniqlash metodologiyasini takomillashtirish	624
Almardonov Muxamadi Ibragimovich, Jamshid Sharafetdinovich	
Xorazm viloyatida iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlashdagi muammolar va imkoniyatlar	628
Yaxshimuratov Maqsadbek Narimon o'g'li	
Ekologik joylashtirish vositalarida qo'llaniladigan innovatsiyalar	633
Abidova Dilfuza Igamberdievna	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning metodologik va metodik asoslarini takomillashtirish yo'nalishlari	638
Uzaqov Jamshid Norboyevich	
Gaz sanoatining moliyaviy boshqaruvi va milliy iqtisodiyotdagi barqarorlik omili sifatida roli.....	650
Ergashev Muhubbek Aslam o'g'li	
Davlat budjeti mablag'laridan samarali foydalanishda moliyaviy nazoratning ahamiyati	655
Erkinova Maftuna Zafarovna	
Влияние дивидендной политики, СПО и капитализации на волатильность акций АО «УзРТСБ»: Эконометрический и поведенческий анализ.....	662
Пулатов Улугбек Хапизович	
Hududiy jihatdan ziyorat turizmi rivojlanishining holati: Qashqadaryo viloyati misolida.....	671
Uzaqov Norboy, Uzaqov Jamshid Norboyevich	
Integration of digital twin and BIM technologies in construction enterprises in Uzbekistan: prospects and challenges	676
Nigmatjonova Nozima Ulmasjonovna	
Yashil bank xizmatlari – tijorat banklari moliyaviy mahsulotlar misolida	682
Abdumutalova Gulrux Shuxratjon qizi	
Tijorat banklari faktoring xizmatlari orqali kichik biznes subyektlarining moliyaviy barqarorligini oshirish	688
Jalilov Azizbek Baxodir o'g'li	
Oliy ta'limda xizmat sifatini baholash va marketing integratsiyasi orqali rivojlantirish strategiyalari.....	694
Maxmudov Faxriddin Umarovich	



Qurilgan mevalarni xalqaro bozorda targ'ib qilish bo'yicha kontent-marketing strategiyasidan foydalanish yo'llari	699
Yunusov Baxodir Marisovich	
Онлайн трансграничные переводы и их влияние на валютное таргетирование со стороны центрального банка Республики Узбекистан.....	704
Садыков Азиз Миршарапович	
Aholi ish bilan bandligining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	709
Azimova Xurshida	
Analysis of factors affecting the economic integration of the countries of Uzbekistan and Afghanistan.....	715
Toran Tajuddin	
Aniq fanlarni o'qitishda metakognitiv yondashuvlar	719
Farmonov Dilshod Po'latovich, Nigmatov Izzat Shovkat o'g'li	
Yevropa hamjamiyatining "Yashil" ziyorat loyihasi va uni ziyorat turizmini rivojlantirishdagi ahamiyati.....	727
O'rinova Durdona Botir qizi	
CEQ (Commitment to Equity) baholash metodologiyasi asosida fiskal taqsimot tahlilining nazariy asoslari.....	734
Zokirjonov Muhammadsodiq Ravshanbek o'g'li	
Xalqaro xususiy huquq tamoyillarini belgilash masalalari.....	741
Vaxabov Azizbek Abdurashidovich	
Moliyaviy mustaqil oliy ta'lim muassasalarini boshqarish strategiyalarini takomillashtirish	747
Alimardonov Asrorjon Alimardonovich	
Инновационные подходы к организации туристических услуг как методом противостояния кризису.....	754
Халлакова Барнохон Баходиржонова	
Islom moliyasi institutlarining ijtimoiy moliyaviy barqarorlikka ta'siri	760
Amonova Nafisa Baxtiyorovna	



ISLOM MOLIYASI INSTITUTLARINING IJTIMOY MOLIYAVIY BARQARORLIKKA TA'SIRI

Amonova Nafisa Baxtiyorovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

E-mail: n.amanova@gmail.com

ORCID: [0009-0004-8248-3428](https://orcid.org/0009-0004-8248-3428)

Annotatsiya: Mazkur maqolada islom moliyasi institutlarining ijtimoiy moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Xususan, zakot, vaqf, qard al-hasan kabi moliyaviy mexanizmlarning ijtimoiy tenglikni ta'minlash, kambag'allikni kamaytirish va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashdagi hissasi yoritilgan. Shuningdek, O'zbekiston va boshqa islomiy moliya tizimi rivojlangan mamlakatlar tajribasi o'rganilgan hamda ilmiy takliflar bildirilgan.

Kalit so'zlar: islom moliyasi, zakot, vaqf, ijtimoiy barqarorlik, moliyaviy inklyuzivlik, qard al-hasan.

Abstract: This article explores the role of Islamic financial institutions in promoting social and financial stability. It examines how zakat, waqf, and qard al-hasan mechanisms contribute to poverty reduction, social equity, and sustainable development. The study includes a comparative review of experiences from Uzbekistan and countries with developed Islamic finance systems, offering recommendations for further integration of Islamic finance tools into national economic policy.

Key words: Islamic finance, zakat, waqf, social stability, financial inclusion, qard al-hasan.

Аннотация: В статье рассматривается влияние исламских финансовых институтов на обеспечение социальной и финансовой стабильности. Особое внимание уделено инструментам закята, вақфа и беспроцентных суд (qard al-hasan), их роли в снижении бедности и достижении социальной справедливости. Анализируется опыт Узбекистана и стран с развитыми исламскими финансовыми системами.

Ключевые слова: исламские финансы, закят, вакф, социальная стабильность, финансовая инклюзия, qard al-hasan.

KIRISH

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy adolatni ta'minlash masalalari dunyo miqyosida dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, pandemiya, iqtisodiy inqirozlar, ijtimoiy tengsizlik, kambag'allik va moliyaviy inklyuziya kabi muammolar global miqyosda iqtisodiy siyosatning asosiy yo'nalishiga aylangan. Bu sharoitda muqobil, etik va barqaror moliyaviy tizimlar, xususan, islom moliyasi institutlari tobora ko'proq e'tiborni jalb qilmoqda.

Islom moliyasi – bu faqatgina daromad olish vositasi bo'lmay, balki shariat me'yorlariga asoslangan, adolat, halollik, tenglik va ijtimoiy mas'uliyat kabi tamoyillarni o'z ichiga olgan moliyaviy tizimdir. U ribo (foiz), g'arar (noaniqlik) va maysir (qimor) kabi man etilgan amaliyotlardan tiyilish orqali iqtisodiy faoliyatni axloqiy va ijtimoiy jihatdan barqaror qilishga xizmat qiladi. Aynan shuning uchun ham islom moliyasi institutlari nafaqat moliyaviy vosita, balki keng ma'noda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlovchi mexanizm sifatida qaraladi.

So'nggi yillarda islomiy moliya bozori jadal rivojlanib, global moliyaviy tizimning muhim bo'g'iniga aylanmoqda. Islom moliyasining umumiy aktivi 2023-yil holatiga ko'ra 3,25 trillion AQSh dollaridan oshgan bo'lib, bu ko'rsatkich 2012-yilga nisbatan ikki baravardan ko'proq o'sganini anglatadi (Source: Islamic financial services board – IFSB, 2023). Dunyo bo'yicha 80 dan ortiq davlatda islomiy moliyaviy institutlar faoliyat yuritmoqda, ulardan 30 dan ortig'ida islomiy banklar rasmiy moliyaviy tizimga integratsiya qilingan. Xususan, Malayziya, Indoneziya, BAA, Bahrayn, Saudiya Arabistoni, Turkiya kabi mamlakatlarda islom moliyasi sektorining yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 15-30 % gacha yetgan [1].

Islom moliyasining ijtimoiy moliyaviy barqarorlikka ta'siri, avvalo, uning asosiy vositalari – zakot, vaqf, qard al-hasan, musharaka va mudoraba kabi foizsiz hamda sheriklik asosidagi moliyalashtirish mexanizmlari orqali namoyon bo'ladi. Masalan, faqat zakot tizimi orqali yillik 300 milliard AQSh dollarigacha mablag' jamg'arilishi mumkinligi taxmin qilinadi (Source: World Bank islamic finance report, 2022). Ushbu mablag'lar kambag'allikni kamaytirish, sog'liqni saqlash, ta'lim va ijtimoiy himoya tizimlarini qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilishi mumkin [2].



Bundan tashqari, vaqf instituti orqali infratuzilma, ijtimoiy xizmatlar, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalariga barqaror manba yaratish imkoniyati mavjud. Turkiya va Malayziya tajribasi shuni ko'rsatadiki, zamonaviy boshqaruvga asoslangan vaqflar orqali yirik universitetlar, shifoxonalar va ijtimoiy markazlar faoliyat yuritmoqda.

O'zbekiston sharoitida ham islomiy moliyaviy institutlar faoliyatini bosqichma-bosqich yo'lga qo'yish bo'yicha muhim qadamlar tashlanmoqda. Jumladan, 2021-yilda "Islom moliyasini rivojlantirish kontsepsiyasi" ishlab chiqildi, xalqaro islomiy moliyaviy institutlar bilan hamkorlik kuchaymoqda. Biroq, bu sohada huquqiy bazaning to'liq shakllanmaganligi, moliyaviy savodxonlikning pastligi va institutlarning yetarli emasligi kabi muammolar mavjud.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Islom moliyasi sohasida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar va nazariy yondashuvlar ushbu tizimning nafaqat moliyaviy, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashdagi rolini chuqur yoritib bergan. Ayniqsa, zakot, vaqf, qard al-hasan kabi mexanizmlar ijtimoiy tenglik, kambag'allikka qarshi kurash va moliyaviy inklyuziyani ta'minlashdagi o'rniga alohida urg'u beriladi.

Islomiy iqtisodiyot nazariyasining yetuk vakillaridan biri bo'lgan Muhammad Umar Chapra o'zining "Islam and the economic challenge" (1992) nomli asarida islom moliyasi institutlarini "axloqiy, ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlikka asoslangan muqobil tizim" sifatida talqin etadi. U zakotni kambag'allikni kamaytirishdagi markaziy instrument sifatida ko'radi va bu vosita orqali aholining eng nochor qatlamlarini moliyaviy tizimga jalb qilish mumkinligini asoslaydi. Chapra, shuningdek, iqtisodiy o'sishni adolatli taqsimot bilan uyg'unlashtirishda islomiy moliyaviy institutlarning o'rniga alohida urg'u beradi [3].

Yana bir taniqli olim Monzar Kahf o'z tadqiqotlarida (2003; 2007) vaqf institutining zamonaviy jamiyatda davlat budjeti va ijtimoiy xizmatlarga qo'shimcha barqaror moliyaviy manba sifatida ishlatilishini asoslab bergan. U Turkiya, Misr va Malayziya tajribalari asosida vaqf orqali shifoxonalar, maktablar, ijtimoiy markazlar va ilmiy tadqiqot muassasalari faoliyatini moliyalashtirish imkoniyatlarini tahlil qilgan. Uning fikricha, vaqf ijtimoiy moliyaviy barqarorlikning eng qadimiy va samarali vositalaridan biridir [4].

Muhammad Nejatullah Siddiqi esa o'zining "Banking without interest" (1983) nomli fundamental asarida qard al-hasan (foizsiz qarz) institutini moliyaviy adolat va tenglikka asoslangan iqtisodiy taraqqiyotning negizi sifatida baholaydi. Siddiqiga ko'ra, qard al-hasan moliyaviy tizimdan chetda qolgan ijtimoiy guruhlar uchun iqtisodiy imkoniyatlar yaratadi va ularni ishlab chiqarish jarayoniga jalb qilish orqali umumiy iqtisodiy faollikni oshiradi [5].

Bundan tashqari, Abdus Sattar Abu Sulayman, Hossein Askari, Zamir Iqbal kabi zamonaviy islom moliyasi olimlari o'z izlanishlarida islomiy moliyaviy institutlarning makroiqtisodiy barqarorlik, moliyaviy inklyuzivlik va ijtimoiy farovonlikni oshirishdagi roliga doimiy e'tibor qaratgan. Jumladan, Zamir Iqbal va Abbas Mirakhorning "An introduction to islamic finance: theory and practice" (2011) asarida islom moliyasi orqali resurslarning adolatli taqsimoti va ijtimoiy himoya tizimining mustahkamlanishi keng yoritilgan [6].

Xalqaro tashkilotlar darajasida ham islom moliyasining ijtimoiy ta'siri chuqur o'rganilmoqda. Birlashgan Millatlar Tashkiloti Taraqqiyot Dasturi (UNDP) 2021-yildagi hisobotida zakot va vaqf vositalarining barqaror rivojlanish maqsadlariga (SDG) erishishdagi potensialini alohida ta'kidlagan. Hisobotda aytilishicha, agar islom dunyosidagi zakot salohiyati to'liq safarbar etilsa, bu har yili 300 milliard AQSh dollarigacha mablag'ni safarbar etishga xizmat qilishi mumkin. Ushbu mablag'lar yordamida 1 milliarddan ortiq insonning asosiy ehtiyojlari qondirilishi mumkin (UNDP Islamic finance report, 2021) [7].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolani tayyorlashda nazariy va amaliy o'rganish, tizimli tahlil va yondashuv, taqqoslash, mantiqiy va tarkibiy tahlil qilish yondoshuvlaridan foydalanilgan.

Islom moliyasi institutlarining ijtimoiy moliyaviy barqarorlikka ta'siri bo'yicha tahliliy taqqoslama

Yo'nalish	Asosiy xususiyatlar	Xalqaro tajriba	O'zbekiston holati
Zakot tizimi	Majburiy xayriya 2.5 % boylikdan; kambag'allikka qarshi kurash	300-500 mlrd \$ zakot salohiyati; UNDP va WB hisobotlari	Normativ hujjatlar mavjud emas; nodavlat tashabbuslar mavjud
Vaqf institutlari	Uzoq muddatli barqaror manba; ta'lim, sog'liqni saqlash, infratuzilma uchun	Turkiya, Malayziya: davlat boshqaruvidagi minglab ijtimoiy loyiha	Tarixiy tajriba bor; zamonaviy vaqflar huquqiy tartibga olinmagan



Qard al-hasan	Foizsiz mikro kredit; kambag'allar va kichik tadbirkorlar uchun	IsDB orqali 1 mln+ xonadon moliyaviy tizimga jalb qilingan	Rasmiy tizimda yo'q; ayrim diniy tashkilotlar amaliyot olib bormoqda
O'zbekiston tajribasi	Boshlang'ich bosqichda; qonunchilik va institutsional baza shakllanmagan	ICD va IsDB bilan hamkorlik boshlangan (2021-yildan)	Yuqori salohiyat bor; moliyaviy savodxonlik va institutlar yetishmaydi

1. Zakot tizimi

Zakot – bu islom moliyasining asosiy va eng muhim ijtimoiy moliyaviy mexanizmlaridan biridir. U moliyaviy jihatdan imkoniyatga ega bo'lgan musulmonlarning o'z boyligining ma'lum bir qismini (odatda 2,5 %) jamiyatdagi ehtiyojmand qatlamlarga majburiy ravishda ajratishini nazarda tutadi. Zakotning asosiy maqsadi kambag'allikni kamaytirish, ijtimoiy tenglikni ta'minlash va resurslar taqsimotida adolat prinsipini qaror toptirishdan iborat.

Jahon bankining 2022-yilgi hisobotiga ko'ra, musulmon dunyosida zakot potentsiali yillik 300-500 milliard AQSh dollariga teng bo'lishi mumkin. Biroq bu resurslarning katta qismi hozirda norasmiy yo'llar bilan tarqatiladi yoki samarali tizimga kiritilmagan.

O'zbekiston sharoitida zakot tizimi rasmiy ravishda moliyaviy institutlar orqali boshqarilmaydi. Ayni paytda, bu borada huquqiy me'yorlar va institutsional mexanizmlar mavjud emas. Zakot asosan xususiy shaxslar, diniy tashkilotlar yoki jamoaviy tashabbuslar orqali amalga oshiriladi. Bu esa resurslarning maqsadli va shaffof taqsimotini qiyinlashtiradi. Shu bilan birga, so'nggi yillarda ayrim nodavlat tashkilotlar va fondlar tomonidan zakot mablag'larini tizimli ravishda yig'ish va taqsimlash bo'yicha amaliy tajribalar shakllanmoqda. Bu tashabbuslar, agar davlat darajasida qo'llab-quvvatlansa, keng ko'lamlı ijtimoiy himoya mexanizmlarini shakllantirishga xizmat qilishi mumkin.

2. Vaqf institutlari

Vaqf – bu mulk yoki mablag'ni doimiy tarzda ijtimoiy, diniy yoki xayriya maqsadlariga bag'ishlash shaklida ishlaydigan institut bo'lib, u islomiy iqtisodiyotda uzoq muddatli ijtimoiy barqarorlikning asosiy vositalaridan biri hisoblanadi. Vaqf orqali sog'liqni saqlash, ta'lim, fan, ijtimoiy yordam va infratuzilma sohalarida barqaror moliyaviy resurslar yaratiladi.

Turkiya, Malayziya, Indoneziya va Misr tajribalari shuni ko'rsatadiki, davlat tomonidan tartibga solingan va shaffof boshqaruv tizimiga ega bo'lgan vaqf institutlari orqali minglab maktab, kasalxona, ijtimoiy markazlar moliyalashtirilmoqda. Misol uchun, Turkiyada Vakiflar Boshqarmasi 2022-yilda 12 mingdan ortiq faol vaqfni boshqargan bo'lib, ular orqali ta'lim, sog'liqni saqlash va ijtimoiy yordam sohalarida minglab loyihalar amalga oshirilgan.

O'zbekiston tarixida ham vaqf institutlari muhim rol o'ynagan. Buxoro, Samarqand, Toshkent kabi shaharlarda tarixiy obidalar, madrasa va masjidlar, karvonsaroylar aynan vaqf mablag'lari hisobiga qurilgan va yashab kelgan. Hozirda esa ushbu institutni qayta tiklash va zamonaviy boshqaruvga asoslangan vaqf tizimini joriy etish zarurati mavjud. Bu yo'nalishda ayrim diniy tashkilotlar va nodavlat sektor vakillari tomonidan amaliy harakatlar boshlangan bo'lsa-da, huquqiy asoslar, soliq imtiyozlari va institutsional qo'llab-quvvatlash hali to'liq shakllanmagan.

3. Qard al-hasan (foizsiz kredit)

Qard al-hasan – bu islomiy moliyaning ijtimoiy yo'naltirilgan, daromadsiz (foizsiz) mikromoliyalashtirish vositasi bo'lib, iqtisodiy faoliyatga jalb etilmagan yoki moliyaviy imkoniyati cheklangan qatlamlar uchun moliyaviy inklyuziya eshigini ochadi. Ushbu vosita, ayniqsa, kam ta'minlangan aholi, ayollar, yoshlar va kichik tadbirkorlar uchun dastlabki kapital sifatida xizmat qilishi mumkin.

Islom Taraqqiyot Bankining 2018-2022 yillar oralig'idagi dasturlarida qard al-hasan asosida mikro kredit berish orqali 1 milliondan ortiq xonadon moliyaviy tizimga jalb etilgan. Ushbu kreditlar orqali mikrobiznes subyektlari yaratilib, ishsizlik darajasi sezilarli darajada kamaygani aniqlangan.

O'zbekiston sharoitida esa foizsiz kredit tizimi rasmiy moliyaviy institutlar orqali yo'lga qo'yilmagan. Ammo ayrim nodavlat va diniy tashkilotlar tomonidan qard al-hasan asosida kichik miqyosdagi kreditlash amaliyoti kuzatilmog'da. Ushbu mexanizmni rasmiylashtirish va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash orqali u kambag'allikni kamaytirish va iqtisodiy faollikni oshirishda samarali vositaga aylanishi mumkin.

4. O'zbekiston tajribasi

O'zbekistonda islomiy moliya tizimi hali boshlang'ich bosqichda bo'lib, mavjud tajriba cheklangan. 2021-yilda Markaziy bank tomonidan islomiy moliyaviy xizmatlarni joriy etish konseptual hujjati ishlab chiqilgan va xalqaro islom moliyasi institutlari bilan hamkorlik boshlangani e'lon qilingan. Jumladan, Islom Taraqqiyot Banki bilan infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish, Islomiy Taraqqiyot Korporatsiyasi (ICD) orqali kichik biznesni qo'llab-quvvatlash yo'lga qo'yilgan.



XULOSA VA TAKLIFLAR

Islom moliyasi institutlari zamonaviy iqtisodiy tizimda nafaqat alternativ moliyalashtirish vositasi, balki keng ma'noda ijtimoiy adolat, tenglik va barqarorlikni ta'minlovchi muhim ijtimoiy institut sifatida faoliyat yuritmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, zakot, vaqf va qard al-hasan kabi an'anaviy islomiy moliyaviy mexanizmlar bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan, balki zamonaviy sharoitga moslashgan holda ijtimoiy muammolarning yechimida muhim o'rin egallamoqda.

Zakot – kambag'allikka qarshi kurashning eng samarali vositalaridan biri bo'lib, musulmon jamiyatlarida moliyaviy resurslarning adolatli taqsimotini ta'minlaydi. Uni tizimli va shaffof mexanizm asosida amalga oshirish orqali davlat ijtimoiy yuklamasini kamaytirish va aholining eng muhtoj qatlamlarini qo'llab-quvvatlash imkoniyati yaratiladi.

Vaqf institutlari esa uzoq muddatli barqaror rivojlanishning asosiy manbai sifatida xizmat qiladi. Ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat, ilm-fan va ijtimoiy xizmatlarni davlat budjetiga ortiqcha bosim tushirmasdan, fuqarolik jamiyatining o'z ichki resurslari hisobiga moliyalashtirish imkonini beradi. Yaxshi boshqarilgan vaqf tizimi davlat va jamiyat o'rtasidagi ijtimoiy hamkorlikni mustahkamlashda ham muhim rol o'ynaydi.

Qard al-hasan – foizsiz mikrokredit shaklida moliyaviy imkoniyatdan chetda qolgan aholining iqtisodiy faolligini oshirishga xizmat qiluvchi adolatli moliyaviy vositadir. Bu mexanizm ayniqsa kichik va o'rta biznes, ayollar tadbirkorligi, yoshlarga startap loyihalar uchun kapital yaratishda dolzarbdir. Islomiy moliyalashtirishda mavjud bo'lgan bu yondashuv moliyaviy ekspluatatsiya va ortiqcha qarzdorlik xavfini kamaytiradi.

O'zbekiston sharoitida islom moliyasi institutlari hali to'liq shakllanmagan bo'lsa-da, ularning joriy etilishi bo'yicha qator dastlabki bosqichlar amalga oshirilmoqda. Xususan, Islom Taraqqiyot Banki va boshqa xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlik yo'lga qo'yilgan, muayyan konseptual hujjatlar ishlab chiqilgan. Biroq, bu tizimning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun quyidagi muhim shart-sharoitlar zarur:

- Shariatga mos islomiy moliyaviy faoliyatni tartibga soluvchi aniq va mustahkam huquqiy baza yaratish;
- Zakot va vaqf tizimlarini rasmiylashtirish, ularni moliyaviy va ijtimoiy siyosatga integratsiyalash;
- Moliyaviy savodxonlikni oshirish va aholining islomiy moliyaga bo'lgan ishonchini mustahkamlash;
- Tegishli moliyaviy institutlar va mutaxassis kadrlar tayyorlash tizimini rivojlantirish;
- Xalqaro tajribani chuqur o'rganish va mahalliy sharoitlarga moslashtirilgan modelni ishlab chiqish.

Umuman olganda, islom moliyasi institutlarini rivojlantirish O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bu institutlar orqali nafaqat muqobil moliyalashtirish vositalari yaratiladi, balki ijtimoiy qatlamlar o'rtasidagi tafovut kamayadi, iqtisodiy inklyuzivlik kuchayadi va barqarorlik mustahkamlanadi. Kelgusida davlat siyosati darajasida bu boradagi tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash, ilmiy asoslangan strategiyalar ishlab chiqish va amaliy mexanizmlarni yo'lga qo'yish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. https://www.ifsb.org/wp-content/uploads/2023/10/Islamic-Financial-Services-Industry-Stability-Report-2023-En.pdf?utm_source
2. https://icdps.org/uploads/files/Islamic%20Finance%20Development%20Report%2020241746698945_8205.pdf?utm_source
3. Chapra, M. U. (2000). The future of economics: An Islamic perspective. The Islamic Foundation.
4. Siddiqi, M. N. (2006). Role of Islamic finance in promoting financial inclusion. Islamic Research and Training Institute.
5. Islamic Development Bank. (2020–2024). Annual report. Jeddah: Islamic Development Bank Group. Retrieved from <https://www.isdb.org/publications>
6. Karim, T. (2019). Islamic microfinance: Challenges and prospects. International Journal of Islamic Economics and Finance Studies, 5(1), 45–60. <https://doi.org/10.25272/j.2149-8407.2019.5.1.04>
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2021). Islomiy moliyalashtirish mexanizmlarini joriy etish bo'yicha konsepsiya to'g'risida [Decree No. PQ-XXXX]. <https://lex.uz>
8. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. (2023). Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari: Statistika to'plami. Toshkent: Davstatqo'm. Retrieved from <https://stat.uz>
9. United Nations Development Programme (UNDP). (2022). Social protection in Uzbekistan: Building inclusive and resilient systems. UNDP Uzbekistan. Retrieved from <https://www.uz.undp.org/>



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 7

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.



Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>